

Лук'яненко О.В. Політичні партії на Полтавщині (1991-2006 рр.) / Олександр Вікторович Лук'яненко // Міжрегіональна Академія управління персоналом, Київ, 18 квітня 2007 року. Всеукраїнський конкурс наукових робіт. Секція: політологія.

ЗМІСТ

Стор.

ВСТУП

РОЗДІЛ 1.

КОРОТКА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ЕТАПІВ СТАНОВЛЕННЯ БАГАТОПАРТІЙНОСТІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

РОЗДІЛ 2.

ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ НА ПОЛТАВЩИНІ

- 2.1. Політичне життя Полтавщини: короткий огляд
- 2.2. Соціалістична партія України
- 2.3. Комуністична партія України
- 2.4. Соціал-Демократична партія України (об'єднана)
- 2.5. Українська Соціал-Демократична партія
- 2.6. Українська Народна Партія
- 2.7. Політична Партія «Совість України»

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ВСТУП

Розвиток інститутів громадянського суспільства на теренах незалежної України безперечно веде до активізації політично свідомої частини населення нашої держави. Особливо це стає помітним напередодні чергових виборів – чи то президентських, чи то парламентських.

Розгляд діяльності партій на загальнодержавному рівні давно став актуальним для багатьох інститутів (Інституту посткомуністичного суспільства, Інституту політики, центрів соціологічних досліджень тощо). Разом з тим в Україні спостерігається посилення активності територіальних громад, зростання ролі органів місцевого самоврядування, своєрідним відображенням чого є спроби влади здійснити адміністративно-територіальну реформу. Громадяни певних територіальних одиниць, утворюючи громадські організації, обласні, районні, міські осередки партій проявляють неабияку політичну активність та бажання відігравати роль в управлінні державою.

Не слід забувати про те, що в 2006 році громадяни України вперше зможуть обирати не окремих кандидатів в депутати рад різних рівнів, а виключно політичні партії. Для громадян України пропорційна виборча система означає не підтримку осіб, що висувуються до Верховної Ради, а об'єднаних єдиним списком і виборчою програмою кандидатів від політичних партій та виборчих блоків партій.

Тому актуальність дослідження політичних партій на Полтавщині впливає із соціально-політичного розвитку регіону та країни в цілому. Розгляд історії створення, діяльності політичних сил, їх програм та визначення авторитету серед місцевого населення, на нашу думку, може задовольнити вимоги суспільства, яке робить кроки в бік більш ефективного функціонування своїх інститутів.

Робота покликана подолати труднощі в процесі поінформованості громадян-виборців щодо програм учасників виборчого процесу, їхньої ролі в суспільному житті краю.

Відмінність запропонованої роботи від багатьох праць, які з'являються в період виборчих кампаній полягає в тому, що поряд з описом розвитку партій у всеукраїнському масштабі та їхньої участі в створенні соціальної, правової та демократичної держави іде висвітлення партійної діяльності на місцях – в області, в її містах та районах, тобто там, де вирує безпосереднє суспільно-політичне життя.

Крім цього, зазначена тема роботи до сих пір залишається недостатньо розробленою й на місцевому рівні. Більшість матеріалів про діяльність партійних організацій Полтавщини розпорошена в окремих статтях в періодичних виданнях політичних сил чи в якості заміток в обласній пресі. Ще більша частина цікавих для розгляду фактів про з'їзди, конференції та збори полтавських обласних організацій політичних партій знаходиться в документації обласних партійних штабів.

Метою написання цієї роботи є систематизація даних з розвитку політичних партій Полтавщини, їх ідейних засад, місця й ролі в соціальному, політичному та культурному житті області; еволюції громадянської активності та політичних вподобань мешканців краю.

Завданнями дослідження є:

- вивчити процес становлення полтавських обласних організацій політичних партій;
- проаналізувати їх діяльність на теренах області, зорієнтовану насамперед на здобуття влади.

Об'єктом дослідження виступає процес утворення та розвитку політичних партій на Полтавщині після переходу до політичного плюралізму та багатопартійності в українській державі.

Предметом, що вивчається, є певні обласні партійні організації політичних партій України.

Робота по темі «Політичні партії Полтавщини» має значне теоретичне та практичне значення.

Можна рекомендувати використання результатів цього наукового дослідження в теоретичному плані.

Дана робота має значну інформацію, що буде корисна при складанні збірок чи монографій з історії Полтавщини, курсу, який запроваджений для викладання в загальноосвітніх закладах області, починаючи із п'ятого класу.

Не можна не зазначити важливість роботи для джерелознавчої науки, що впливає із видів тих джерел, які були використані при написанні роботи на дану тему.

Важливо також відмітити й соціальний ефект роботи. Ознайомлення громадськості з інформацією, отриманою під час дослідження, буде важливим фактором у становленні політичної культури жителів області, формуванні політично відповідальної влади, довіра до якої буде ґрунтуватися на дотриманні передвиборчих обіцянок, викладених у виборчих програмах політичних партій.

РОЗДІЛ I

КОРОТКА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕТАПІВ СТАНОВЛЕННЯ БАГАТОПАРТІЙНОСТІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Багатопартійність є необхідним явищем у розвитку кожного демократичного суспільства. Без неї практично неможливо уявити демократичну систему правління. Вона дозволяє усунути монополію однієї партії на владу в державі. Багатопартійність стає засобом втілення в життя суспільних інтересів, що легітимізуються на державному рівні. Завдяки ній широким народним масам пропонується альтернативний варіант бачення майбутнього стану речей в суспільстві та країні. Отже багатопартійність невіддільна від принципу демократичності суспільства [1, С. 142].

Слід зазначити, що багатопартійність не є чимось легко створюваним. Вона є результатом довготривалого розвитку політичної системи держави.

Політичний плюралізм в Україні пройшов декілька етапів: від створення політичних клубів та неформальних громадських об'єднань, зародження перших політичних партій до становлення повноцінної партійно-політичної системи.

Підвалини радянської моделі управління державою із зверхністю однієї партії-гіганта, що монополює вирішувати курс розвитку країни в політичному, економічному та соціальному розвитку, похитнулись вже на кінець 1980-х років через початок руху за багатопартійність та політичний плюралізм.

У березні 1990 року позачерговий третій з'їзд народних депутатів СРСР скасував положення статті шостої Конституції Союзу РСР, в яких юридично затверджувалась керівна та спрямовуюча роль Комуністичної партії Радянського Союзу.

Верховна рада Української РСР скасувала відповідне положення Конституції УРСР лише в жовтні 1990 року під тиском студентських акцій та новостворених демократичних сил.

На фоні цих подій спостерігався процес створення широкого розмаїття новітніх політичних формувань. Це було дещо незвично для виборця початку дев'яностих, який звик до безальтернативної політичної сили.

Треба відмітити той факт, що, незважаючи на велику кількість назв, відмінності між багатьма з новостворених партій були досить незначними. Часом єдине, що їх різнило, залишалася лише в назві організації.

До проголошення незалежності України, як кінцевої межі першого етапу розвитку багатопартійності, основною метою політичних партій та рухів було створення опозиції прокомуністичним силам та здобуття державної незалежності.

До грудня 1991 року в Україні існувало дванадцять офіційно зареєстрованих партій, з них одинадцять були одностайними в боротьбі «за «суверенітет», «демократію», «ринок», «плюралізм» та проти комуністичної ідеології [2, С. 138] .

Бачення майбутнього новоствореними політичними силами стало чітко зрозумілим вже з червня 1990 року, коли на «круглому столі» в Києві представники майже десяти політичних партій та організацій тогочасної України висунули ідею заснування Спільки демократичних сил України.

Об'єднавчим фактором для політичного союзу стало єдине бачення близького майбутнього – «досягнення незалежної демократичної України на засадах політичного плюралізму» [3, С. 58].

Зробимо огляд основних принципів програмних положень перших партій Української РСР, з якими ті йшли на вибори 1991 року, щоб переконатися в єдності їх цілей.

- Демократична партія України:

«демократична партія виступає за демократичний еволюційний шлях до державної незалежності України...» [4, С.10]

«Ідеал комунізму, ставши програмою політичного руху, наробив багато лиха, призвів до витворення антинародного суспільного ладу» [4, С. 9]

- Ліберально-демократична партія України:
«в найближчий час слід провести загальноукраїнський референдум про повну незалежність Української республіки...» [5, С. 16]
- Об'єднана Соціал-Демократична Партія України:
«У галузі політичної демократії ОСДПУ вважає необхідним наявність: багатопартійності, свободи діяльності для опозиції, можливостей перебування у владі кількох партій...» [6, С. 19]
- Партія Зелених України
Мета партії – «побудова вільної, суверенної, демократичної держави – Республіка Україна» [7, С. 56]
«... тільки демонтаж тоталітарної Радянської імперії, керованої диктатурою однієї партії, стане запорукою вільного розвитку кожного громадянина та усього народу України» [8, С. 21]
- Партія Демократичного відродження України:
«Наше першочергове завдання – в союзі з іншими демократичними силами – сприяти перетворенню України на демократичну суверенну республіку...» [9, С. 14]
- Соціально-демократична партія України
Ознаки демократичної держави: «багатопартійна система, свобода діяльності опозиції, зміна політичних партій у керівництві державою внаслідок демократичних виборів...» [10, С. 25]
- Українська Християнсько-демократична партія:
«Метою своєї діяльності вона оголошує: ліквідацію тоталітаризму як системи з усіма її атрибутами [11, С 63]:
монопольним всевладдям однієї партії [...] і встановлення демократичного устрою, де би [...] панував плюралізм і багатопартійність...
Досягнення повної політичної незалежності України як держави – віковичного права українського народу бути вільним народом на власній землі». [12, С. 41]

- Українська Селянсько-демократична Партія:

На березень 1990 року партія не протиставляла себе Комуністичній Партії РС, мотивуючи це підтримкою кінцевої мети КПРС: «Кінцевою метою діяльності партії є побудова Української народної держави демократичного соціалізму» [13, С. 57]

Але мета партії змінилась із заборonoю діяльності КПУ:

«... вибороти політичну та економічну самостійність України» [14, С. 38]

- Українська Народно-демократична партія:

«Ми зазначаємо, що реальним гарантом розвою демократії та підвищення добробуту народу України може бути тільки:

- державна самостійність України;
- закріплення в новій Конституції багатопартійності і рівноправності усіх форм власності...» [15, С. 28]

- Українська Національна Партія:

Гарантом демократії є «політичний плюралізм. Партійна монополія на владу та інформацію є аморальною і протизаконною» [16, С. 31]

- Українська Республіканська Партія:

Основні ідейні засади партії: «Рішучий антикомунізм, послідовна завзятість за самостійність України та приватизацію економіки...» [17, С. 409]

УРП «вважає, що, комуністична ідеологія і практика є анти людською і протиприродною за своєю суттю» та «домагатиметься створення Української незалежної Соборної держави як неодмінної умови політичного, економічного, культурного відродження...» [18, С. 34]

Розробляючи нові ідеологічні засади посткомуністичного суспільства, партії бажали залучити до своїх лав якомога більшу кількість громадян. Та чисельність та вплив багатьох новостворених партій бажали чекати кращого.

Дослідники Ольга Балакірева та Віктор Мельниченко зауважують, що розрахунки політичних сил початку дев'яностих років на утвердження

розвиненої багатопартійності шляхом того, що «політично активне населення зрештою «розхапає» членські квитки зареєстрованих партій (вони ж бо могли задовольнити будь-який смак!)» зазнали фіаско. [19, С. 149]

Це, деякою мірою, було результатом несформованості соціально-економічних та культурно-історичних передумов багатопартійності, а також відсутність розвинутої парламентської традиції на теренах України на зразок британської.

З утвердженням однієї із найважливіших вищезазначених цілей перших політичних об'єднань – правового утвердження незалежності України, починається другий етап розвитку багатопартійності. Він, очевидно, триває й донині.

Особливістю цього етапу є розгортання ідейної боротьби навколо питань про місце партій в політичній системі України та їх ставлення до новостворених органів влади. Партії починають вирішувати складні проблеми для будь-якої багатопартійної системи стосовно підтримки існуючого правлячого режиму чи переходу в опозицію до нього.

Кількість партій, що виникають перед кожними наступними виборами (1994, 1998, 2002, 2006 років) є надмірною у порівнянні з існуванням ряду ліній політичних розмежувань (центр – праві – ліві – крайні – та проміжні ланки).

Микола Кириченко, досліджуючи процес політикотворення в нашій державі, в свій час охарактеризував діяльність величезної кількості партій з мізерним політичним впливом як діяльність партій «в собі й для себе», ніж як партій «когось і для когось» [20, С. 16].

Перебування багатьох партій в зародковому стані та відсутності під собою надійного підґрунтя, вочевидь, сприяло утворенню ідеологічно бідних партій, які «захищали певні корпоративні інтереси й такі «прагматичні цінності» як влада, здобуття переваг у процесі приватизації тощо» [21, С.232].

Перехід від примусової однопартійності до політичного плюралізму повинен був принести із собою домінування ідеології тієї сили, яка б була провідником інтересів більшості громадян.

Але, на превеликий жаль, назвати будь-яку конкретну політичну структуру, об'єднання або партію, яка б вважалася правлячою в загальноприйнятому розумінні було неможливим. Звісно, окрім так званої «партії влади». Вона фактично ставала партією лобіювання приватних інтересів певного кола осіб через органи державної влади.

Це аж ніяк не сприяло утвердженню реальної ваги політичних партій в житті українців, адже така політична «неструктуризація суспільства шкодить демократичним процесам» [22, С. 113].

Верховна Рада України, щоб сприяти демократизації суспільства, чи не до кожних чергових виборів до парламенту приймає новий закон «Про вибори народних депутатів...», змінюючи систему виборів. Нові положення розширюють можливості не тільки кандидатів у народні депутати, а й виборців. Мажоритарна система 1994 року, змішана 1998 та 2002 років, і, нарешті, пропорційна 2006 року – всі ці кроки були зроблені з метою досягнення представлення ідеалів та інтересів усіх груп населення України, якомога ширшого залучення до процесів державотворення громадянського суспільства, яке знаходиться лише на етапі свого становлення.

З великою долею розчарування слід зазначити, що ситуація із становленням стабільної політичної системи в державі залишається такою ж, як і раніше. Переддень виборів 2006 року теж характеризується вже знайомим «політичним ренесансом», протягом якого за короткий період часу виникає все більше і більше нових партій з незначним впливом на населення країни.

Та, сподіваючись на краще, слід погодитись з Віталієм Журавським, який зазначає, що «з підвищенням рівня політичної культури, розробленням солідної ідеологічної бази, утвердженням прав фракційності кількість політичних партій зменшиться. З десятків партій, що виникли на перехідному етапі, залишиться декілька» [23, С. 60]

РОЗДІЛ II

ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ ПОЛТАВЩИНИ

2.1. Політичне життя Полтавщини: короткий огляд.

Політичні вподобання мешканців полтавського регіону, які виявляються за результатами чергових виборів, чітко вказували на домінування на території області лівих ідей. Так під час виборів до Верховної Ради 1998 року беззаперечними лідерами перегонів виявились Комуністична партія України та виборчий блок Соціалістичної партії України та Селянської партії України «За правду, за народ, за Україну!», які набрали відповідно 23,74% та 21,30% голосів виборців Полтавської області. [24]

Парламентські вибори 2002 року показали, що ідеологічний чинник у виборі тієї чи іншої політичної сили суттєво поступається соціальним пріоритетам жителів Полтавщини, що володіють правом голосу. Це виявилось в тому, що поряд із Соціалістичною партією України, яка набрала 22,05%, великою підтримкою населення стала користуватися політична сила не лівого спрямування – виборчий блок політичних партій «Блок Віктора Ющенка «Наша Україна». Він зайняв друге місце, отримавши 20,46% голосів підтримки полтавців та жителів області, відсунувши на третє місце колишнього лідера – Комуністичну партію України (17,69%) [25].

Під час визначення політичних уподобань населення області та ваги політичних партій та їх ідей на Полтавщині не можна не звернутися до аналізу результатів президентських виборів. Хоча й треба зазначити, що часом рейтинг лідера партії не співпадає з реальним рівнем підтримки громадянами політичної сили, яку той представляє.

Вибори глави держави 1999 року не сильно відрізнялися від парламентських 1998 року за політичною прихильністю полтавців: обидва кандидати, яких область підтримувала в двох турах виборів, були

представниками лівих сил: Олександр Мороз (СПУ, перший тур) та Петро Симоненко (КПУ, другий тур).

Вибори 2004 року, кульмінацією яких стала «помаранчева революція», можна теж з певною мірою назвати наслідком зміни вподобань мешканців Полтавщини, яка почала намічатися вже на парламентських виборах 2002 року. Представники партій лівого спрямування Олександр Мороз та Петро Симоненко зайняли третє та четверте місце в рейтингові. Натомість лідирували Віктор Ющенко (43,64%) та Віктор Янукович (25,95%).

Згідно з офіційними даними, на Полтавщині станом на 31 грудня 2005 року кількість обласних осередків політичних партій зросла за рік з 87 до 114.

Перший після виборів Президента України рік виявився врожайним на виникнення нових політичних сил. З січня 2005 року на Полтавщині було засновано 27 обласних осередків нових партій (як то ПОО Партії «Держава», ПОО партії Свободи, ПОО партії «Совість України», ПОО української партії «Зелена планета» тощо). [26; 27]

Одночасно із збільшенням кількості партій розвивається і партійна мережа певних політичних сил на території Полтавщини.

Зростає кількість зареєстрованих осередків партій в містах та районах області. На сьогодні чотирнадцять обласних партійних організацій звітують про діяльність чисельних первинних осередків не тільки в районах та містах, а й у сільських населених пунктах.

На кінець 2005 року за кількістю осередків в районах та містах області найчисельнішими виявилися (по 30 місцевих осередків політичних партій): Всеукраїнське Об'єднання «Батьківщина», Всеукраїнське політичне об'єднання «Жінки за майбутнє», Комуністична партія України, Народно-демократична партія, Партія «Відродження», Партія «Демократичний Союз», Партія Промисловців і Підприємців України, Партія регіонів, Політична партія «Громадський контроль», Соціал-демократична партія України та Соціалістична партія України [28].

Політична активність, а разом з нею і політична культура мешканців Полтавщини зростають майже тими ж темпами, що й чисельність всіляких партійних осередків на теренах області. Так у 2000 році загальна кількість членів політичних утворень, зареєстрованих на Полтавщині, складала близько 33 тисяч осіб. Цей показник зріс до 100 тисяч в 2004 році. Зараз, за даними офіційного інтернет-сайту полтавської обласної державної організації, в області налічується близько 170 тисяч членів усіх партій. Це складає 13% від загальної кількості виборців Полтавського краю.

Найчисельніші партійні осередки до 2004 року мали такі партії, як Аграрна партія України (близько 25 тисяч членів), Партія регіонів (8,5 тисяч), Соціалістична партія України (8 тисяч), Соціал-Демократична партія України (об'єднана) (7 тисяч), Демократичний союз (7 тисяч), Комуністична партія України (4,5 тисяч членів), Батьківщина (близько 3 тисяч), «Трудова Україна» (2 тисячі членів партії) та Партія промисловців та підприємців України (до 2 тисяч чоловік). На кінець 2005 року найчисельнішими партійними організаціями на Полтавщині, за даними керівників осередків партій, були Народна партія, партія «Відродження», Партія Регіонів, СДПУ (о), «Жінки за майбутнє», ВО «Батьківщина», СПУ та Народний Рух України [24; 25].

В останні роки ХХ століття загальною тенденцією в області залишалась незначна представленість членів політичних партій у місцевих органах влади. Переважна більшість депутатів місцевих рад Полтавщини були зареєстровані як позапартійні. На підтримку цього свідчить факт, що з 10 007 депутатів, обраних до місцевих рад, тільки 1858 пов'язували себе із тими чи іншими політичними силами (18,56%). У 2002 році вже помітне зростання впливу політичних партій за підсумками виборів до місцевих рад. Так, з 9 799 депутатів місцевих рад всіх рівнів в Полтавській області на час виборів 2 412 чоловік були висунені політичними партіями (24,6%).

Але назвати точної кількості членів тієї чи іншої партії не видається можливим хоча б через те, що на Полтавщині останнім часом безперервно продовжується процес, який активісти Всеукраїнської громадської організації

«ПОРА!» охрестили акцією «Фарбований лис», під час якого прихильники Віктора Федоровича Януковича на президентських виборах 2004 року полишають партії, з якими їх до цього асоціювали виборці і вливаються в лави інших політичних сил, які були учасниками «помаранчевої революції» [29].

Із впевненістю можна сказати, що разом зі зміною законодавства України кардинально зміниться і ситуація з участю політичних партій в житті місцевих громад, бо вибори 2006 року депутатів до рад усіх рівнів будуть проходити за пропорційною виборчою системою, що логічно більш-менш зумовить стовідсоткове асоціювання депутатів з тими чи іншими політичними силами.

Враховуючи стрімке зростання впливу політичних партій на місцях та наближення запровадження в життя конституційних змін, обласна державна адміністрація зробила кроки для налагодження співробітництва між державними органами влади та політичними силами області. Саме тому при голові полтавської ОДА Степанові Бульбі 8 квітня 2005 року було створено Громадську колегію. До цього дорадчо-консультативного органу увійшли представники всіх обласних партійних та громадських організацій області. Мета діяльності ради – «залучення громадськості до підготовки та прийняття виконавчою владою регіону важливих суспільно-політичних рішень» [30].

Організатори Громадської ради вбачають в ній інструмент втілення в життя права громадян на управління державою, записаного в Конституції України.

Розвиток відносин між партіями та органами державної влади призвів також до проведення круглих столів, на яких представники керівництва області зустрічаються з місцевим політикумом для обговорення питань з організації соціальної сфери, медицини, освіти, виробництва тощо. А всі вони мають свій власний погляд на розвиток держави та Полтавського регіону, про що свідчать їх програмні заяви та діяльність, направлена на здобуття авторитету серед виборців області.

2.2. Соціалістична партія України

Після розпаду Союзу РСР Комуністична партія була заборонена як одна із складових колишнього тоталітарного режиму, тривале панування якого спричинило великі лиха українському народові. Але вже у вересні 1991 року починаються засідання ініціативних груп, що призвели до створення Соціалістичної партії України 26 жовтня 1991 року.

Тоді члени партії запряглися: «зрікаючись казарменного соціалізму, засуджуючи злочини минулих десятиліть, викриваючи помилки останніх років, будемо послідовниками чесних, в усі часи відданих громадянським інтересам комуністів, своєю діяльністю наближатимемо життя, про яке віками мріяли і за яке боролися кращі представники України, всього людства». [31, С. 86]

Одразу ж визначився лідер новоствореної партії – Олександр Олександрович Мороз.

Із гаслом «За соціалізм, демократію, прогрес!» партія знайшла підтримку багатьох виборців [32].

Процес створення обласних партійних організацій завершився вже у 1991-1993 роках, що дозволило Соціалістичній партії активно брати участь у виборах депутатів усіх рівнів.

Із 1995 року партія переходить в опозицію до президентської влади Леоніда Кучми. Як зазначає голова полтавської обласної партійної організації СПУ Степан Бульба, «весь період свого існування СПУ перебувала в опозиції, відчувши на собі усі «особливості минулого режиму», при цьому партія зберегла імідж чесною, послідовною і стабільною сили» [33].

Значущою подією в історії розвитку СПУ стало 31 січня 2006 року, коли на засіданні Ради Соціалістичного Інтернаціоналу в Афінах – міжнародної організація, яка об'єднує соціалістичні, соціал-демократичні та робітничі партії всього світу – було ухвалене рішення про надання СПУ статусу повноправного члена Соцінтерну. [34]

Полтавська обласна організація Соціалістичної партії України була зареєстрована 1 грудня 1993 року. На цей час головою обласного осередку партії є Бульба Степан Степанович, голова полтавської ОДА..

Опозиційність соціалістів, вочевидь, знайшла підтримку серед населення Полтавщини, якій соціалістичні ідеї притаманні протягом тривалого періоду культурно-історичного розвитку.

Тому спільний блок СПУ з СелПУ – Виборчий блок Соціалістичної партії України та Селянської партії України «За правду, за народ, за Україну!», створений для участі у виборах до Верховної Ради України 1998 року, здобувши 8,55% голосів виборців в загальнодержавному виборчому окрузі, знайшов велику підтримку мешканців Полтавщини – 21, 3%.

Не меншою підтримкою населення Полтавської області скористалися соціалісти й на виборах до парламенту в 2002 році.

Цього разу в загальнодержавному плані популярність партії зменшилась і вона змушена була поступитися блоку «Наша Україна», КПУ, блоку «За єдину Україну» та блоку Юлії Тимошенко і зайняла лише п'яте місце у спискові партій, що змогли подолати потрібний чотирьохвідсотковий бар'єр, набравши 6,87% голосів виборців України.

Але кращі результати Соціалістична партія мала на Полтавщині – 22,05% голосів виборців, що вивело її на перше місце по області серед інших партій і блоків.

Після того, як на резидентських виборах 2004 року переміг В. А. Ющенко, соціалісти, як партія, що підтримувала Ющенка як кандидата, приходять до влади в державі.

Тому Полтавщина, як один з регіонів, де СПУ має найбільшу підтримку, 4 лютого 2005 року отримала губернатором члена соціалістичної партії, голову полтавської обласної організації СПУ Степана Степановича Бульбу.

Станом на лютий 2006 року область продемонструвала високі показники зростанні кількості робочих місць, надходження коштів до місцевих та державного бюджетів тощо. Політика господарювання соціалістів дає показові

плоди, з приводу чого голова полтавської обласної державної організації Бульба С. С., зауважує: «Ми, соціалісти, доводимо ділом, що чесна влада – це краще життя для кожного!» [35].

За даними обласного управління юстиції, СПУ входить до числа лідерів за кількістю первинних осередків по області: за рік з 2004 по 2005 їх кількість із 413 зростає до 714. Численні районні, міські, сільські та селищні осередки звітують про свою роботу не тільки в офіційних документах, а через сторінки друкованого органу ПОО СПУ – газети «Трудова Полтавщина». [36; 37].

Але зріст чисельності партійних членів соцпартії області пов'язаний не тільки з ідейними переконаннями громадян та їх задоволенням політикою, яку проводить СПУ на Полтавщині. Ряди партії почали поповнюватись й за рахунок колишніх прибічників В. Ф. Януковича, які стали перебігати «з табору в табір» зокрема в Кременчуцькому та Комсомольському районах [29].

2.3. Комуністична партія України

На кінець вересня 1991 року Комуністична партія України перебувала в глибокій кризі. Як і КПРС в цілому, вона продовжувала амбіційну політику монопольної організації, зберігаючи за собою статус центру командно-адміністративної системи управління. Але ситуація в Україні початку 1990-х років вже не сприяла розвитку цієї політичної сили.

На арену виходять численні нові демократичні сили, основною метою яких було саме знищення колишньої безальтернативної партії.

Як зазначає В. Литвин, «КПРС такі не знайшла в собі сил відродитися як нова партія, вірна ідеалам демократії, свободи та справжнього гуманного соціалізму» [58, С. 80]. Саме тому вже 30 серпня 1991 року Президія Верховної Ради, виходячи з того, що «керівництво Компартії України своїми діями підтримало державний переворот» взагалі заборонило КПУ [59, С. 47]

Але партію було відроджено вже 5 жовтня 1993 року на чолі з Петром Симоненком. Полтавська обласна організація КПУ була заснована швидкими темпами вже через місяць – 9 листопада 1993 року. На цей час її очолює Масенко Олександр Миколайович. Друкованим органом ПОО КПУ є газета «Комуніст Полтавщини», що виходить з лютого 1996 року.

Партія користувалася великим кредитом довіри мешканців Полтавщини. Так на виборах до парламенту в 1998 гасла комуністів «Трудящим – радянську владу! Суспільству – соціалізм! Україні – добровільний союз рівноправних братніх народів» [60, С.45] знайшли підтримку в Полтавській області. КПУ вийшла на перше місце за кількістю отриманих голосів – 23,74%.

Президентські вибори 1999 року також завірили комуністів Полтавщини в їх непохитній підтримці населенням регіону – в другому турі виборів голова КПУ Петро Миколайович Симоненко в області випередив Леоніда Даниловича Кучму.

Але рейтинг тих, хто закликає не вірити у «фальсифікацію історичної правди, перекрученню фактів про неіснуючий голодомор 1932-1933 року»,

стрімко почав падати на парламентських виборах 2001 року та президентських виборах 2004 року [61].

Так за чотири роки (1998-2001 рр.) комуністи втратили майже 7 відсотків електорату, поступившись партіям нелівого спрямування. Але це, хоч і позбавило їх першого місця по області, не змогло витіснити з п'ятірки лідерів – з 17,69% КПУ посіла третє місце.

А на виборах Президента України, представник КП України П. Симоненко виявився четвертим, пропустивши вперед лише В. Ющенко, В.Януковича та О. Мороза.

За офіційними даними обласного управління юстиції, кількість осередків Комуністичної партії в області трохи зменшилась, але це не завадило їй увійти до числа найбільш чисельних партій Полтавщини.

2.4. Соціал-Демократична партія України (об'єднана)

Крах на початку 1990-х моделі майбутнього, яку пропонувала комуністична ідеологія, призвів до відродження ідей лібералізму на пострадянському просторі не менше, ніж в Західній Європі.

Це завдало удару по соціал-демократичним ідеям та зменшило їх вплив у суспільстві. Подібне могло трапитись через схожість програм соціал-демократів з комуністичною традицією (особливо зважаючи на те, що впродовж історії економічна і політична тематика комуністів та соціал-демократів була одна й та ж).

«У публіцистичних і почасти наукових дискусіях ... часто було поширене помилкове рівняння: комунізм = соціалізм = соціал-демократія» [40, С. 109].

Та з часом соціал-демократія почала набирати сили.

СДПУ (о), за визначенням ідеологів цієї політичної сили, – це партія «всіх, кого турбує майбутнє наших дітей, хто прагне змінити життя на краще» [41, С. 111].

Ця партія вважає себе правонаступницею українських соціал-демократичних партій, що були членами Соцінтрену до 1976 року – УСДРП, УСДП, УСРП та УСП.

Її засновником можна вважати Василя Васильовича Онопенка. Разом зі своїми прихильниками він втілює в життя задум заснування єдиної соціал-демократичної сили через об'єднання великої різноманітності партій, що поділяли ідеї соціал-демократії. На початок 1990-х років українська соціал-демократія відзначалася істотним недоліком – своєю слабкістю. [42, С. 83].

Для підсилення її позицій в Полтаві, 30 квітня 1996 року відбувається перший З'їзд СДПУ (о). Під головуванням Онопенка В. В. партія підходить до виборів до Верховної Ради України 1998 року. Але ідеологічні суперечки між членами партії зумовили вихід В. Онопенка з її лав.

І хоча загальна чисельність членів СДПУ (о) становить близько 380 тисяч чоловік, а парторганізації діють у всіх адміністративно-територіальних

одиницях не України, на Полтавщині рівень підтримки громадянами ідей соціал-демократів під проводом Віктора Медведчука є невисоким [43].

Полтавська обласна організація Соціал-Демократичної партії України (об'єднаної) була зареєстрована 2 жовтня 1996 року. На цей час її очолює Бугрій Василь Васильович, директор акціонерного товариства «Бурат».

Значною є кількість первинних осередків цієї партії в області. За рік – з 2004 до кінця 2005 року – їх кількість із 484 зросла до 511, що об'єднують близько семи тисяч членів партії по всій Полтавщині [27; 44].

Полтавська обласна організація СДПУ (о) досить сильно активізувалася після виборів Президента 2004 року. Підтримуючи В. Януковича, партія опинилася в опозиції до обраного Президентом В. Ющенка. А тому всі сили спрямовує на всілякі акції та маніфестації, що покликані підняти рейтинг партії в області.

У своїх діях Полтавська ОО СДПУ (о) залучається підтримкою Партії регіонів та Комуністичної партії України.

Особливу увагу полтавців есдеки привертають до проблеми вступу України в НАТО. Акції розпочалися ще з квітня 2005 року, коли під стінами облдержадміністрації, як раз в той час, коли відбувалося створення Громадської ради при Полтавській облдержадміністрації. [30]

Близькість виборів штовхнула есдеків до проведення масштабніших заходів. Так вже 19 листопада 2005 року збори громадян міст Кременчука та Лубен вирішили створити ініціативні групи для проведення референдуму за народною ініціативою з питань вступу нашої країни до військового блоку НАТО та входження держави до Єдиного економічного простору разом з Росією, Білоруссю та Казахстаном. З цією ж метою були створені ініціативні групи для збору підписів серед мешканців районів на підтримку акції.

Загалом, як вже зазначалося, мітинги членів СДПУ (о) носять характер протесту проти дій влади (як зразок, «панахида по досягненням помаранчевої революції» 22 листопада 2005 року чи акції на День студента з переліком невиконаних обіцянок чинної влади) [45].

2.5. Українська Соціал-Демократична партія

УСДП – одна із довгого переліку партій, які притримуються позицій соціал-демократії в Україні. Віктор Медведчук зазначав, що «наявність в державі кількох соціал-демократичних партій, партій та рухів, близьких за орієнтацією до ідей соціал-демократії, свідчить ... про зростаючий інтерес української громадськості до цього напрямку політичної думки» [46, С. 38].

У випадку з УСДП з ним можна посперечатися. Партія виникла не через пожвавлення зацікавлення громадян нашої країни в нових ідеях. Причиною створення УСДП стали ідеологічні розбіжності всередині об'єднання українських соціал-демократів.

Восени 1998 року напередодні виборів до Верховної Ради, в місті Києві одночасно в двох різних приміщеннях відбулися збори двох соціал-демократичних сил.

Одні – на чолі з Віктором Володимировичем Медведчуком ухвалили постанову про виключення з партії СДПУ (о) її засновника та голову Онопенка В.В., інші – на чолі з Василем Онопенком – ухвалили статут нового політичного утворення – Української Соціал-Демократичної партії.

УСДП чітко тримається на своїх ідеологічних засадах, звинувачуючи нову верхівку СДПУ (о) в експлуатації ідей соціал-демократії для лобювання власних цілей.

Полтавська обласна організація УСДП була зареєстрована 21 липня 1999 року. Головою ПОО УСДП є Левцун Володимир Іванович, народний депутат України.

Метою створення партійного осередку було визначено «прискорення побудови вільного, демократичного, солідарного, економічно ефективного та екологічно безпечного суспільства на засадах свободи, демократії, соціальної справедливості і солідарності» [47, С.53].

На сьогодні УСДП має 24 районні та міські партійні організації, зареєстровані управлінням юстиції в Полтавській області. Кількість первинних осередків ПОО УСДП сягає п'ятисот.

Зараз УСДП увійшла до виборчого Блоку Юлії Тимошенко, тому дії партії по проведенню акцій чи інших кампаній злагоджені з діями обласного штабу БЮТ. На хвилях полтавського теле- та радіомовлення регулярно звучать звіти Левцуна В. І. як депутата Верховної Ради та представника партії УСДП про виконану ним роботу, що має на меті краще, ніж акції, продемонструвати ідейність членів УСДП та виконану ними роботу з втілення своїх ідей в життя (напр. ТРК «Лтава», 13.02.06 - телезвернення, 14.02.06 - радіозвернення тощо).

2.6. Українська Народна Партія

За словами лідера партії Юрія Костенка, УНП, на відміну від великої кількості партій до і після Помаранчевої революції в Україні «не є партією «центрального офісу», яка має лише двох-трьох розрекламованих публічно політиків, ... [а] політична організація, ідеологію якої поділяють тисячі громадян» [48, С. 81].

Своїх прихильників партія має і на Полтавщині. Обласна організація була зареєстрована 20 січня 2000 року. Лідером УНП в області є Олександр Васильович Кулик, правозахисник, народний депутат України у Верховній Раді третього скликання, «має один з найвищих рейтингів довіри громадян, хоч і не входить до владної команди В. Ющенка» [49].

З роками зростає чисельність первинних осередків партії в області. За дванадцять місяців (з грудня 2004 по грудень 2005) вона з 248 збільшилась до 417 [26; 27].

Утворивши основу блоку Костенка і Плюща, партія українських народників за результатами потенційних голосів від числа тих, хто прийде на вибори, має прохідний показник і на Полтавщині [50].

Політичні організації партії, що діють по всій Полтавщині (в 28 містах та районах) активно доводять до відома населення політику своєї партії, дотримуючись ідейних засад, встановлених лідерами політичної сили.

Якщо голова партії Ю. Костенко каже: «УНП послідовна, коли відстоює скасування депутатської недоторканності» [51], то члени партійних осередків по містах, селищах та районах, підтримуючи починання лідера, намагаються не словом, а ділом довести цю позицію.

Показовою є відповідь партійних членів на проблеми сьогодення, які теж зачіпають Полтавщину. Так, наприклад, депутати фракції УНП в Шишацькій селищній раді заявили про свою відмову від депутатської недоторканності: «Ми ... вважаємо, що чесним, порядним депутатам немає чого боятися і прикриватися недоторканністю» [52].

Проявляючи свої національні ідейні засади в питаннях мовної політики, обласна організація УНП встановлює власну премію на честь сторіччя першої україномовної газети Полтавщини «Хлібороб» в 2005 році, проводить в Пирятині конкурс знавців української мови на дискотеці, присвяченій Дню незалежності, поєднуючи приємне з корисним. [53; 54]

Наболілі питання культурної та ідеологічної сфери теж не випадають з кола уваги членів УНП в Полтавській області.

Так понад півтисячі книг було подаровано сільським бібліотекам Козельщинського району головою обласної організації УНП Олександром Куликом у вересні 2005 року. А смт. Шишаки вирішили продовжити вшанування Помаранчевої революції, організувавши збір підписів про перейменування найбільшої вулиці Фурманова на вулицю Помаранчевої революції чи проти наболілих питань територіальної реформи в Україні тощо [55; 56; 57].

Активність партії та її вплив на населення можна прослідкувати хоча б за тим, що нині на партійному обліку в обласній організації УНП зареєстровані 347 депутатів місцевих, сільських селищних та місцевих голів.

Окрім проведення акцій чи маніфестацій, іншим засобом для ознайомлення громадськості з діяльністю Полтавської обласної організації Української Народної партії є її друкований орган газета «Полтавська думка».

2.7. Політична партія «Совість України»

Може бути прикладом факту «політичного ренесансу» перед черговими виборами до парламенту України.

Партію засновано у грудні 2004 року. Головою партії є Хачатурян Хачатур Володимирович, професор, ректор Київського міжнародного університету.

Партія проголосила себе спадкоємицею ідеалів Помаранчевої революції.

Основна ідея політичної вили: Людина – мета політичної, економічної, соціальної діяльності всіх політичних сил і центр державних інтересів. Як зазначає лідер партії: «Наша позиція чітка: не людина повинна служити ідеям, а ідеї людині. Якщо інші партії виставляють ідеї, щоби приховати свої інтереси, то ми ставимо в центр наших ідеологічних засад ЛЮДИНУ. Звідси - ЛЮДИНОЦЕНТРИЗМ» [38].

Згідно програми партії, «Совість України» ставить собі за мету всебічний захист тих, від кого залежить формування демократичної моралі, свідомості українців і здоров'я нації: освітян, науковців, медичних працівників, представників творчої інтелігенції, журналістів та працівників культури [39, С. 4].

Полтавська обласна партійна організація політичної партії «Совість України» була створена 9 травня 2005 року, реєстрація відбулася 24.06.2005 року. Місцезнаходженням обласної організації є місто Комсомольськ.

Голова – Полобок Лідія Василівна, директор Комсомольської гімназії ім. В. О. Нижниченка. Згідно з даними обласної організації, із 33 районів та міст Полтавщини партійні організації зареєстровані в 21 районі.

Активних дій чи компаній, направлених на підвищення авторитету партія не проводить, як і будь-яких акцій для привертання уваги до своєї політичної сили.

Діяльність партії в області характеризується словами її лідера: «Ми підемо до людей, використовуватимемо кожну можливість безпосереднього спілкування. ... Найголовніше – переконати людей, що Помаранчева революція розбудила Совість, а з нею наше майбутнє» [38].

Тому члени обласної партійної організації з часу створення (травень 2005 року) намагалися відвідувати виробничі наради в учительських, лікарських колективах, зібрання підприємців та працівників засобів масової інформації з метою роз'яснення програмних положень партії.

ВИСНОВКИ

Наближення чергових виборів до Верховної Ради України робить досить актуальним бажання громадян кожного регіону володіти інформацією про діяльність політичних сил на теренах їх краю.

Особливо зважаючи на те, що саме політичні партії є посередниками між громадянським суспільством України, що активно формується в цей час після глибокої громадської пасивності та зневіри у силах самоуправління за роки панування тоталітарної ідеології, та державою, яка повинна сприяти цьому формуванню задля досягнення соціальної стабільності.

Процес формування партійних осередків на Полтавщині є логічно невіддільним від загальнодержавного процесу політикотворення. Від часів перших кроків на шляху утвердження багатопартійності на початку 1990-х років до сьогоднішнього дня основною перешкодою на шляху становлення партій та посилення політичної активності полтавців, як і мешканців всіх інших регіонів, є брак культурно-психологічних передумов для становлення багатопартійності, що було викликане тривалим пануванням іноземних держав над Україною протягом багатьох століть. Це унеможливило розвиток власних політичних уподобань та систем на зразок європейських.

Але після занепаду комуністичного ідеалу в суспільстві з'являється поштовх до необхідної активізації задля розробки власних українських засад політикотворення.

Зміна виборчої системи на пропорційну дає підстави сподіватись, що скоро українські політичні діячі та люди, що віддають голоси за партії, будуть діяти не за принципом «чим більше, тим краще», а шляхом вибору найбільш прийнятної ідеології, і аж ніяк не конкретних політичних постатей. Це повинно допомогти не тільки в укоріненні засад міцної партійної системи, а й у зміцненні загальних важливих суспільних цінностей, до яких тяжіють українці. Останнє, в свою чергу, сприятиме формуванню нової української національної ідеї, брак якої певною мірою і спричиняє маніпулювання мовними,

національними та інтернаціональними почуттями виборців під час всіляких передвиборчих кампаній.

Дана робота була покликана систематизувати данні з розвитку політичних партій Полтавщини.

Вважаємо, що завдання, поставлені нами на початку роботи, були досягнуті тією мірою, якою це стало можливим, зважаючи на забезпеченість матеріалами та наявність такого фактору як передвиборчий процес, що не сприяло роботі з партіями та деякими видами матеріалів через ведення передвиборчих кампаній.

З опису тих обласних партійних організацій, які були висвітлені на сторінках роботи, чітко видно процес становлення партійних сил на Полтавщині. Серед них були титани української політики – партії, зареєстровані одразу ж після розпаду СРСР чи заборони комуністичної ідеології (СПУ), досить молоді представники «політичного відродження» (ПП «Совість України»), партії, що утворились через гострі ідейні розбіжності в поглядах їх лідерів (СДПУ (о) та УСДП) тощо.

Але описані партії ледве складають лише 10 % від загальної кількості обласних організацій політичних партій та об'єднань, що існують в Україні. Це спонукає до проведення подальших досліджень в цій царині, що неодмінно буде мати позитивні результати як для науки (в теоретичному плані), так і для формування громадянського суспільства (через більшу поінформованість громадян з питань політичного життя Полтавщини).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Политология: Учеб. Пособие для вузов / Сост. и отв. редактор А. А. Радугин. – М.: Центр, 1999. – 224 с.
2. Томенко М. Політична система та політичні партії / Політологія посткомунізму: Політичний аналіз посткомуністичних суспільств / В. Полохало (керівник авт. колективу). – К.: Політична думка, 1995. – 368 с.
3. Литвин В. Сучасні політичні блоки та об'єднання на Україні / Політика і час. – 1991. – № 4. – 96 с.
4. *Маніфест Демократичної Партії України (тези)* / Слюсаренко А. Г., Томенко М. В. Нові політичні партії України. Довідник. – К.: Т-во «Знание» УРСР, 1990. – 48 с.
5. *Із програми Ліберально-Демократичної партії України (скорочений проект)* / Слюсаренко А. Г., Томенко М. В. Нові політичні партії України. Довідник. – К.: Т-во «Знание» УРСР, 1990. – 48 с.
6. *Декларація принципів Об'єднаної Соціал-демократичної партії України* / Слюсаренко А. Г., Томенко М. В. Нові політичні партії України. Довідник. – К.: Т-во «Знание» УРСР, 1990. – 48 с.
7. Литвин В. Асоціація «Зелений світ» та Партія Зелених України / Політика і час. – 1991. – № 9. – 96 с.
8. *Із Програми Партії Зелених України* / Слюсаренко А. Г., Томенко М. В. Нові політичні партії України. Довідник. – К.: Т-во «Знание» УРСР, 1990. – 48 с.
9. *Декларація Партії Демократичного Відродження України* / Слюсаренко А. Г., Томенко М. В. Нові політичні партії України. Довідник. – К.: Т-во «Знание» УРСР, 1990. – 48 с.
10. *Із Декларації програмних принципів СДПУ (На шляху гуманізму та прогресу)* / Слюсаренко А. Г., Томенко М. В. Нові політичні партії України. Довідник. – К.: Т-во «Знание» УРСР, 1990. – 48 с.
11. Литвин В. Українська Християнсько-демократична партія / Політика і час. – 1991. – №5. – 96 с.

12. *Із програми Української християнсько-демократичної партії (Гуманізація, національне відродження, справедливість) / Слюсаренко А. Г., Томенко М. В. Нові політичні партії України. Довідник. – К.: Т-во «Знання» УРСР, 1990. – 48 с.*
13. Литвин В. Українська Селянсько-Демократична Партія / Політика і час. – 1991. – №6. – 96 с.
14. *Декларація основних принципів Української Селянсько-демократичної партії (тези) / Слюсаренко А. Г., Томенко М. В. Нові політичні партії України. Довідник. – К.: Т-во «Знання» УРСР, 1990. – 48 с.*
15. *Головні політичні принципи Української народно-демократичної партії / Слюсаренко А. Г., Томенко М. В. Нові політичні партії України. Довідник. – К.: Т-во «Знання» УРСР, 1990. – 48 с.*
16. *Програма Української національної партії / Слюсаренко А. Г., Томенко М. В. Нові політичні партії України. Довідник. – К.: Т-во «Знання» УРСР, 1990. – 48 с.*
17. Виступ на теоретичній Конференції, присвяченій розробці ідеології Української республіканської партії / Лук'яненко Л. Г. Не дам загинуть Україні! – К.: Вид.-культурол. центр «Софія», 1994. – 512 с.
18. *Програма Української Республіканської партії (тези) / Слюсаренко А. Г., Томенко М. В. Нові політичні партії України. Довідник. – К.: Т-во «Знання» УРСР, 1990. – 48 с.*
19. Балакірева О., Мельниченко В. Самореалізація багатопартійності. Електоральний потенціал українських партій напередодні виборів / Віче. – лютий 1998. – №2 (71). – С. 149.
20. Кириченко М. Політико творення в Україні: досвід екзистенціального аналізу / Політичні читання. – 1994. – №4. – 286 с.
21. Політологія. Кн. перша: Політика і суспільство. Кн. друга: Держава і суспільство / А. Колодій, В. Харченко, Л. Климанська, Я. Космина. – К.: Ніка-Центр, 2000. – 584 с.

22. Чиж І. В. Українські соціалісти завжди будуть «лівішими» від європейських / Віче. – 1997. – №6. – 160 с.
23. Журавський В. Політична система України: особливості, факти, чинники права / Віче. – 2000. – №2. – 160 с.
24. <http://www.obladmin.poltava.ua/cgi-bin/oda/oda.pl?chain=7&lang=ukr>
25. <http://www.fri.org.ua/ua/ukraine/104/>
26. Інформація про наявність в Полтавській області структурних утворень політичних партій, зареєстрованих або легалізованих шляхом повідомлення станом на 30.12.04. – Статистичний звіт Полтавського обласного управління юстиції.
27. Інформація про наявність в Полтавській області структурних утворень політичних партій, зареєстрованих або легалізованих шляхом повідомлення станом на 31.12.05. – Статистичний звіт Полтавського обласного управління юстиції.
28. Відомості про обласні, районні, міські організації політичних партій України – Полтавська область (міст обласного значення – 5, сільських районів - 25) станом на 30.12.04. – Статистичний звіт Полтавського обласного управління юстиції.
29. <http://kuchmizm.info/weblog/archives/002695.html>
30. Створено громадську раду при облдержадміністрації / Вечірня Полтава. – 14.04.2005. - №15. – С. 2.
31. Програмна заява Соціалістичної партії України / Політика і час. – 1991. – №17-18. – 128 с.
32. <http://www.tovarish.com.ua/history/>
33. Васевич А., Безнос М. Золота троянда, малиновий стяг / Зоря Полтавщини. – 1.11.2005. - №169 (20606). – С. 2.
34. Соціалістична Партія України стала повноправним членом Соцінтерну / Трудова Полтавщина. – 3.02.2006. – №4 (240). – С. 2
35. Збудуємо Європу в Україні! Соціалістична партія. – К.: ТОВ «Слайд-Груп» - 2006.

36. *Кременчужани обговорили підсумки з'їзду* / Трудова Полтавщина. – 23.12.2005. - №19 (235). – С. 3.
37. *Кобеляцькі соціалісти назвали найдостойніших.*/ Трудова Полтавщина. – 3.02.2006. – №4 (240). – С. 3
38. Хачатурян Х. Лише совість врятує Україну Трибуна конгресу. – червень 2005. – №1 (6). – С. 3
39. Статут політичної партії «Совість України». – К., 2005. – 26 с
40. Майер Т. Трансформація соціал-демократії. Партія на шляху у ХХІ століття. – К.: Основні цінності, 2004. – 208 с.
41. Соціал-Демократична партія України (об'єднана) / Право вибору: політичні партії та виборчі блоки. Вибори до Верховної Ради України. К.: Заповіт, 1998. – 128 с.
42. Висоцький О. Виникнення сучасної української соціал-демократії / Політичні читання. – 1994. – №4. – 288 с.
43. <http://www.sdpuo.poltava.ua/sdpuo/1.html>
44. <http://www.sdpuo.poltava.ua/struct/3.htm>
45. <http://www.sdpuo.poltava.ua/news.php>
46. Медведчук В. Європейський вибір України – історичний шанс для української соціал-демократії / Віче. – 2000. – №2. – 160 с.
47. Українська Соціал-Демократична партія. Програма. Статут. – К., 2000. – 80 с.
48. Костенко Ю. Фракція, що сповідує ідеологію державотворення / Віче. – 2000. – №2. – 160 с.
49. Оголошується конкурсний набір кандидатів у депутати / Полтавська думка – 2000. – 30.09.2005. – №40 (568). – С. 2
50. Рейтинг блоку / Народне слово. Спецвипуск. – січень 2006. – С. 2
51. Геть недоторканість! / Народне слово. Спецвипуск. – січень 2006. – С. 2
52. Шишацькі депутати відмовляються від недоторканності / Полтавська думка – 2000. – 4.11.2005. – №45 (573). – С. 1

53. Премія на честь 100-річчя газети / Зоря Полтавщини. – 4.11.2005. – № 171-172 (20608-20609). – С. 2
54. Українська Народна партія підтримує молодь / Полтавська думка – 2000. – 2.09.2005. – №36 (564). – С. 1
55. Олександр Кулик вручив книги для сільських бібліотек / Полтавська думка – 2000. – 7.10.2005. – №41 (569). – С. 2
56. У Шишаках буде вулиця Помаранчевої революції? / Полтавська думка – 2000. – 14.10.2005. – №42 (570). – С. 1
57. УНП – проти територіальної реформи, проти переділу сільських рад, проти ліквідації районів / Полтавська думка – 2000. – 21.10.2005. – №43 (571) – С. 2
58. Литвин В. Соціалістична партія України (СПУ) / Політика і час. – 1991. – № 17-18. – 128 с.
59. Гарань О. В. Від створення Руху до багатопартійності. – К.: Вид-во товариства «Знання України», 1992. – 48 с.
60. Комуністична партія України \ / Право вибору: політичні партії та виборчі блоки. Вибори до Верховної Ради України. К.: Заповіт, 1998. – 128 с.
61. Ложь, сколько ей лет и когда она умрёт? / Комуніст Полтавщини. – грудень 2005 р. – №22 (123). – С. 3